



## **Prítomnosť Ježišovi blízkych osôb pri jeho ukrižovaní podľa kánonických evanjelií**

### **The Presence of Persons Close to Jesus at his Crucifixion according to the Canonical Gospels**

MATÚŠ IMRICH

Pápežský biblický inštitút

#### **Abstract:**

The scene of the crucified Jesus accompanied by his mother and his beloved disciple is one of the most represented in the Christian visual art. This article presents how the four canonical Gospels recount the presence of the persons close to Jesus at his crucifixion. First, it is focused on the Synoptic Gospels, which have many similarities in presenting the scene. The differences are pointed out, as well. Then, the way in which the Gospel according to John portrays the situation is laid out. From this simple presentation it will become evident that John's version differs significantly from that of the Synoptics. This leads to brief remarks on the historicity of the scene. The simple exercise of presenting the way in which respective Gospels recount the same scene at the crucifixion will show how its representations in the Christian visual art focus on one particular account while the other are rather put aside.

**Keywords:** Christian visual art, crucifixion, mother of Jesus, disciples, history

#### **Úvod**

Opis Ježišovho umučenia má v každom z evanjelií svoje osobitosti. K takým patrí aj scéna pri Ježišovom kríži a najmä predstavenie postáv, ktoré sa tam vyskytujú.

Skupín postáv je pritom viacero, od Ježišovi blízkych osôb, ako je jeho matka a niektorí z učeníkov a učeníčok, cez bežných okoloidúcich, rôzne náboženské skupiny až po rímskych vojakov, exekútorov samotného umučenia. Aj v kresťanskom sakrálnom vizuálnom umení je jeden z najčastejších motívov scéna ukrižovaného Krista, pri ktorom stoja jeho najbližší, medzi nimi predovšetkým jeho matka a učeník, v kresťanskej tradícii identifikovaný ako apoštol a evanjelista Ján. Inšpirovaný touto skutočnosťou chce tento príspevok predstaviť, ako prítomnosť Ježišovi najbližších osôb pri jeho ukrižovaní predstavujú jednotlivé kánonické evanjeliá a poukázať na podobnosti a rozdielnosti najmä medzi synoptickými evanjeliami a Evanjeliom podľa Jána.

### Ježišovi blízke postavy pri križovaní u synoptikov

Najjednoduchší spôsob ako si uvedomiť osobitosti jednotlivých evanjelií je zamerať sa na jednotlivé evanjeliá bez toho, aby sme sa snažili o ich harmonizáciu od samotného začiatku. V Evanjeliu podľa Marka, ktoré je väčšinou odborníkov považované za najstaršie,<sup>1</sup> sa zo skupiny Ježišových najbližších pri kríži vyskytujú iba niektoré ženy. Evanjelista ich prítomnosť spomenie až po tom, čo Ježiš skoná a na scénu ich uvádza tým, že udáva aj ich pozíciu voči ukrižovaným: „Zobďaleč sa pozerali aj ženy,“ (Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, Mk 15,40a). Perifrastická konštrukcia ἦσαν θεωροῦσαι (dosl. „boli hľadiace“) naznačuje, že ženy sa zobďaleč prizerajú scéne celý čas a teda, že neustúpili do tejto pozície až následne. Po ich uvedení na scénu evanjelista menuje niektoré z nich: „Medzi nimi Mária Magdaléna,<sup>2</sup> Mária, matka Jakuba Mladšieho a Jozesa,<sup>3</sup> i Salome,<sup>4</sup> (ἐν αἷς καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσήτος μήτηρ καὶ Σαλώμη, Mk 15,40b) a zároveň upresňuje ich vzťah k Ježišovi: „ktoré ho sprevádzali a poslúhovali mu, keď bol v Galilei,“ (αἱ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ, Mk 15,41a). Tieto však neboli jediné tam prítomné, keďže evanjelista hneď dodáva: „Aj mnohé iné, čo s ním prišli do Jeruzalema,“ (καὶ

<sup>1</sup> Pre zhrnutie teórií o synoptickom probléme pozri napr. John J. COLLINS – Gina HENSLIAZZA – Barbara REID – Donald SENIOR (eds.), *The Jerome Biblical Commentary for the Twentieth-First Century*, London: T&T Clark, 2022, s. 1156-1162.

<sup>2</sup> Mária Magdaléna sa v Markovom evanjeliu spomína po prvý raz až na tomto mieste. Porov. Adela YARBRO COLLINS, *Mark: A Commentary*, Minneapolis: Fortress Press, 2007, s. 774.

<sup>3</sup> Niektorí argumentovali, že druhá spomenutá Mária je Ježišova matka na základe jej zmienky v Mk 6,3, kde sa ako Ježišovi bratia spomínajú Jakub a Jozes. Okrem toho, že by sa javilo ako veľmi čudné, že evanjelista by ju vyslovene neoznačil ako Ježišovu matku, ak by tu skutočne malo ísť o ňu, je možné, že Jakub sa tu označuje ako menší práve preto, aby bol odlišený od Jakuba, Pánovho brata, ktorý mal v prvotnej Cirkvi významnú úlohu. Porov. Tamtiež, s. 774.

<sup>4</sup> Asi polovica židovských žien v období druhého chrámu a v mišnaickom období nosila meno Mária alebo Salome. Porov. Tal ILAN, „Notes on the Distribution of Jewish Women’s Names in Palestine in the Second Temple and Mishnaic Periods,“ *Journal of Jewish Studies* 40 (1989): s. 186-200, <https://doi.org/10.18647/1472/JJS-1989>; in William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, zv. 3, London: T&T Clark, 1997, s. 638.

ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα, Mk 15,41b).<sup>5</sup> O prítomnosti iných učeníkov evanjelista nič nehovorí a ich neprítomnosť je tak naplnením Ježišových slov z Mk 14,27, potom ako vyšli z večeradla na Olivovú horu: „Všetci odpadnete, lebo je napísané: ‚Udriem pastiera a ovce sa rozprchnu.‘“ Evanjelista Marek teda uvádza, že spomedzi okruhu Ježišových učeníkov a učeníčok pri jeho ukrižovaní boli len ženy, pričom spomína, že stoja z obd'aleč a tri<sup>6</sup> z nich pomenúva osobne.

Situácia je veľmi podobná v Matúšovom evanjeliu s menšími variáciami. Kým Markovo evanjelium nabudzuje dojem, že sa hovorí o dvoch skupinách žien – tie, ktoré sprevádzali Ježiša a poslúhovali mu už v Galilei a potom ešte iné, ktoré s ním prišli do Jeruzalema, ale nemuseli byť s ním už od toho istého času ako tie predošlé – Matúš výpoveď zjednodušuje a vytvára sa tak jednoznačne jedna skupina žien:<sup>7</sup> „Boli tam a z obd'aleč sa pozerali mnohé ženy, ktoré sprevádzali Ježiša z Galiley a poslúhovali mu,“ (Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἰτίνες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ; Mt 27,55). Táto výpoveď však zachováva informáciu o vzdialenosti – z obd'aleč (ἀπὸ μακρόθεν) – a tiež perifrastickú konštrukciu vyjadrujúcu dlhšie trvanie situácie. Následne sa aj v tomto evanjeliu pristupuje k osobnému vymenovaniu niektorých členiek spomenutej skupiny: „Medzi nimi bola Mária Magdaléna, Mária, Jakubova a Jozefova matka, a matka Zebedejových synov,“ (ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, Mt 27,56). Mária Magdaléna sa rovnako spomína v obidvoch evanjeliách. Druhá Mária je tiež identifikovaná takmer rovnako, s menšou variáciou, keď sa u Marka označuje ako Jozesova matka (Ἰωσήτος μήτηρ)<sup>9</sup> a u Matúša ako Jozefova matka (Ἰωσήφ μήτηρ).<sup>10</sup> Tretia menovaná postava je však identifikovaná rozdielne. Kým u Marka je označená vlastným menom Salome, v Matúšovom evanjeliu je označená ako

<sup>5</sup> V súvislosti s touto zmienkou je vhodné poznamenať, že o takýchto skupinách žien, ktoré Ježišovi poslúhujú a ho sprevádzajú na jeho ceste do Jeruzalema sa v priebehu Markovho evanjelia nič nehovorí. Porov. YARBRO COLLINS, *Mark*, s. 775. To isté platí v Matúšovom evanjeliu. Porov. DAVIES – ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary*, s. 637

<sup>6</sup> Niektoré rukopisy obsahujú varianty, ktoré by umožňovali chápanie, že ide o viac žien, avšak zdá sa, že to nebol pôvodný úmysel evanjelistu. Viac v YARBRO COLLINS, *Mark*, s. 772.

<sup>7</sup> Podobne Ulrich LÜZ, *Matthew 21-28: A Commentary*, zv. 3, Minneapolis: Fortress Press, 2005, s. 572.

<sup>8</sup> Informácia, že medzi tými, ktorí sprevádzali Ježiša na jeho ceste do Jeruzalema neboli len muži, ale aj ženy prichádza u Matúša, podobne ako u Marka, až na tomto mieste. Takýmto spôsobom sa v týchto dvoch evanjeliách významne dokresľuje obraz o zložení skupiny najbližších nasledovníkov Ježiša. Porov. Richard T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, Grand Rapids: Eerdmans, 2007, s. 1086. <https://doi.org/10.5040/bci-000r>.

<sup>9</sup> France uvádza, že Jozes je viac grécka forma mena Jozef. Porov. Tamtiež, s. 1086.

<sup>10</sup> Aj Matúšovo evanjelium, rovnako ako Evanjelium podľa Marka, má zhodu v menách synov v označení druhej Márie s menami Ježišových bratov v Mt 13,55. Je teda možné, že evanjelisti skutočne chceli identifikovať druhú Máriu, ako matku Ježišových bratov Jakuba a Jozesa/Jozefa, čo však neznamená, že musí ísť o Ježišovu matku. To by mohlo tiež poukazovať na širší význam

matka Zebedejových synov.<sup>11</sup> Teda aj u Matúša platí, že sa pri Ježišom ukrižovaní spomedzi jeho najbližších spomínajú len ženy,<sup>12</sup> ktoré sa dívajú z obďaleč a tri sú identifikované konkrétne. Aj tu evanjelista túto skupinu uvádza na scénu až po Ježišovej smrti.

V Lukášovom evanjeliu je to znova podobné, aj keď s istými osobitosťami. Zmienka o Ježišových najbližších prichádza tiež až po potvrdení jeho smrti, avšak už sa nespomínajú len ženy: „Všetci jeho známi stáli obďaleč i ženy, ktoré ho sprevádzali z Galiley, a dívali sa na to,“ (Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα, Lk 23,49). Teda okrem žien sú prítomní aj „všetci jeho známi“, pritom pozícia tejto skupiny postáv aj tu zostáva rovnaká: sledujú to všetko z obďaleč. Aj keď na tomto mieste sa už bližšie neidentifikujú žiadne postavy zo spomenutých skupín, evanjelista ich zmienku presunie na neskôr. Najprv spomenie, že „ženy, ktoré s ním prišli z Galiley“ (αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθούσαι ἐκ τῆς Γαλιλαίας αὐτῷ, Lk 23,55a) sprevádzajú Jozefa z Arimatey, keď kladie Ježišovo telo do hrobu a obzerajú si hrob (porov. Lk 23,55b). Z kontextu je ďalej jasné, že tá istá skupina žien potom na druhý deň znovu prichádza k hrobu a až na konci tejto epizódy, keď sa so zvesťou o Ježišom zmŕtvychvstaní vrátia k Jedenástim, evanjelista povie: „Bola to Mária Magdaléna, Jana a Mária Jakubova. A s nimi aj iné to rozprávali apoštolom,“ (ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς. ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα, Lk 24,10). Menovite sa teda opäť spomínajú tri ženy, hoci v odlišnom poradí ako v už spomínaných evanjeliách. Zhoda s Markom a Matúšom je tak v dvoch Máriách, tá ďalšia je podľa Lukáša Jana. Zhoda je taktiež v tom, že hoci sa okrem žien spomínajú ešte aj „všetci jeho známi“, nevystupujú tu vyslovene jeho učeníci či niekto z dvanástich.<sup>13</sup>

označenia „bratia“ vo vzťahu k Ježišovi. Podobne Raymond E. BROWN, *The Gospel according to John: Introduction, Translation, and Notes*, zv. 2, Garden City: Doubleday, 1970, s. 905.

<https://doi.org/10.5040/9780300262025>. Na strane druhej, Jakub a Jozef boli dostatočne bežné mená nato, aby čitateľ mohol predpokladať, že ide o úplne iné osoby. Porov. DAVIES – ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary*, s. 638.

<sup>11</sup> Znamená táto zámena Salome za matku Zebedejových synov, že ide o tú istú osobu alebo evanjelista zamieňa preň neznámu ženu za galilejskú ženu, ktorú už spomenul v Mt 20,20? Viac v DAVIES – ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary*, s. 638. Tiež porov. Raymod E. BROWN, *The Death of the Messiah: From Gethsemane to the Grave: A Commentary on the Passion Narratives in the Four Gospels*, zv. 2, New York: Doubleday, 1994, s. 1017, 1154-1155.

<sup>12</sup> Neprítomnosť mužských učeníkov má pravdepodobne rovnaký základ ako v prípade Markovho evanjelia. Pozri vyššie (Porov. Mt 26,56).

<sup>13</sup> Fitzmyer zastáva názor, že keďže v Lukášovom evanjeliu sa nehovorí o úteku učeníkov pri Ježišom zajatí, treba predpokladať prítomnosť aspoň niektorých z nich v tejto skupine jeho známych spomenutých na tomto mieste. Porov. Joseph A. FITZMYER, *The Gospel according to Luke: Introduction, Translation, and Notes*, zv. 2, Garden City: Doubleday, 1985, s. 1520.

<https://doi.org/10.5040/9780300261653>. Na príklade Sk 2,44 sa dá vidieť, že príbuzní nie sú podmnožinou „známych“. Porov. François BOVON, *Luke: A Commentary on the Gospel according to Luke*, zv. 3, Minneapolis: Fortress Press, 2012, s. 329.

### Ježišovi blízke postavy pri križovaní v Jánovom evanjeliu

Kým obraz synoptikov tejto scény vykazuje mnoho podobností, u Jána je to už veľmi odlišné. Celá scéna sa síce otvára zmienkou o prítomnosti žien, avšak objavuje sa medzi nimi úplne nová postava, Ježišova matka: „Pri Ježišovom kríži stála jeho matka, sestra jeho matky, Mária Kleopasova<sup>14</sup> a Mária Magdaléna,“ (Ειστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, Jn 19,25). Ježišova matka sa spomína bez mena a oproti počtu žien zo scény u synoptikov je akoby navyše, keďže okrem nej sa hovorí o ďalších troch ženách, čo je počet, ktorý nachádzame u všetkých synoptikov.<sup>15</sup> Z úvodných slov je zjavná ďalšia výrazná odlišnosť, a síce, že tieto ženy stoja pri Ježišovom kríži, teda nestoja zobďaleč, ako je tomu zhodne u ostatných evanjelistov. Z nasledujúceho verša vystupujú ďalšie osobitosti. Pri Ježišovej matke sa objaví „učeník, ktorého Ježiš miloval“ a Ježiš sa z kríža prihovára obom (porov. Jn 19,26-27). Z toho sú jasné najmä dve skutočnosti: Ježiš je ešte nažive a prítomný je aj jeden z jeho najbližších učeníkov.<sup>16</sup>

### Zhrnutie evanjeliových opisov

U jednotlivých synoptikov je scéna vykreslená veľmi podobne. Spomína sa takmer výlučne len skupina žien, z ktorých tri sú konkrétne identifikované. Všetci spomínajú Máriu Magdalénu, potom ďalšiu Máriu, ktorá však má v jednotlivých evanjeliách rozličné prívlastky a napokon tretia je identifikovaná vždy inak. Jedine Lukáš k tejto skupine ešte pridáva bližšie nešpecifikovanú skupinu „všetkých jeho známych“,<sup>17</sup> ale Ježišovi učeníci, či priamo Dvanásti, sa explicitne neobjavujú vôbec. Taktiež sa vôbec nespomína prítomnosť Ježišovej matky. Scénu evanjelisti predstavia až po Ježišovej smrti a zhodne tiež tvrdia, že postavy sa dívajú zobďaleč (ἀπὸ μακρόθεν). Pre synoptikov je zároveň spoločné a dôležité, že menované ženy sú nielen svedkami ukrižovania, ale sú to tie isté ženy, ktoré sú prítomné pri uložení Ježišovho tela do hrobu, a teda vedia, ku ktorému hrobu sa majú vydať v nedeľné ráno, aby ho napokon našli prázdne. Zdá sa, že toto je jeden z hlavných

<sup>14</sup> Viac o identifikácii Márie Kleopasovej a sestry Ježišovej matky pozri BROWN, *The Gospel according to John*, s. 905-906. <https://doi.org/10.5040/9780300262025>.

<sup>15</sup> Viac o možnosti iného počtu žien u Jána pozri BROWN, *The Gospel according to John*, s. 904. <https://doi.org/10.5040/9780300262025>. Počet štyri sa zdá najrozumnejší aj vzhľadom na synoptikov, ktorí spomínajú vždy tri ženy a neuvádzajú Ježišovu matku, ktorú však Ján pripája k počtu zachovanom v tradícii. Porov. Tamtiež, s. 904.

<sup>16</sup> V tomto bode sa predsa len dá vidieť istá podobnosť s Lukášovým evanjeliom, keďže aj ono, okrem žien, spomína aj skupinu mužských postáv blízkych Ježišovi. Porov. BROWN, *The Death of the Messiah*, s. 1173.

<sup>17</sup> Hoci u Lukáša sa spolu so ženami spomínajú aj táto skupina mužov, predsa je možné vnímať v texte dôraz na úlohu žien, keďže zmienka o dívaní sa na scénu ukrižovania je v ženskej forme. Porov. FITZMYER, *The Gospel according to Luke*, s. 1521. <https://doi.org/10.5040/9780300261653>.

dôvodov ich prítomnosti na scéne: ony môžu dosvedčiť, že Ježiš zomrel, bol pochovaný a vstal z mŕtvych.<sup>18</sup>

U Jána je takmer všetko opačne. Scéna sa odohráva pri kríži (παρὰ τῷ σταυρῷ). Spomenú sa síce aj tri ženy, z časti podobne identifikované ako u synoptikov, avšak ako prvá sa spomenie Ježišova matka a tak bližšie identifikované ženy sú štyri a nie tri. Na scéne sa objaví aj jeden z Ježišovi najbližších učeníkov a pri predstavení tejto scény čitateľovi Ježiš ešte žije a dokonca sa postavám aj prihovára a to práve tým, ktoré sú typické len pre Jánovo evanjelium, avšak tie známe aj synoptikom, okrem Márie Magdalény, už ďalšiu úlohu nemajú. Úlohu kľúčového svedka najdôležitejších udalostí konca Ježišovho života a jeho zmŕtvýchvstania u Jána preberá milovaný učeník.

### Poznámka o historicite

Na základe predchádzajúceho zhrnutia prirodzene vystane otázka, ktorá verzia by mohla mať bližšie k historickej skutočnosti, keďže harmonizovať sa dajú len ťažko. Najväčší rozdiel môžeme vnímať v postavení osôb blízkych Ježišovi, teda či sú priamo pri kríži alebo sa dívajú len zďaleč a potom v prítomnosti Ježišovej matky. Viac v prospech postavenia z istej vzdialenosti svedčia mimobiblické rímske pramene, v ktorých sa uvádza zákaz prítomnosti osobám blízkym k odsúdencom pri ich ukrižovaní.<sup>19</sup> Zároveň však možno uvažovať, či tieto zákazy neplatili skôr pre samotné mesto Rím, prípadne či museli byť nevyhnutne dodržiavané len v málo významnej provincii na okraji ríše. Na druhej strane postavenie „zobďaleč“ môže mať význam skôr ako naplnenie slov Ž 38,12: „Priatelia moji a moji známi odvracajú sa odo mňa pre moju biedu, aj moji príbuzní sa ma stránia,“<sup>20</sup> prípadne aj Ž 88,9a: „Odohnal si mi známych a zošklivil si ma pred nimi.“<sup>21</sup>

Isté mimobiblické zmienky existujú aj pre možnosť prítomnosti blízkych osôb blízko pri ukrižovanom, avšak tie pochádzajú najmä z neskorších rabínskych

<sup>18</sup> Tieto ženy sú tak svedkami triády, kľúčovej pre prvé ohlasovanie, ktoré vyjadruje aj Pavol v 1 Kor 15,3-5. Porov. Joel MARCUS, *Mark: A New Translation with Introduction and Commentary*, zv. 2, New Haven: Yale University Press, 2009, s. 1069. Každý z evanjelistov prepojenie ich prítomnosti v týchto troch okamihoch prítom robí s rôznymi odlišnosťami. Marek druhú Máriu pri Ježišom ukrižovaní identifikuje ako matku Jakuba a Jozesa, pri pochovaní ako Máriu Jozesovu (porov. Mk 15,47) a pri prázdnom hrobe ako Máriu Jakobovu (porov. Mk 16,1). U Matúša sa pri Ježišom pochovaní a zmŕtvýchvstaní spomínajú už len dve a to Mária Magdaléna a „iná Mária“ (porov. Mt 27,61; 28,1) a, ako už bolo spomenuté, Lukáš ich mená spomenie až po skúsenosti pri prázdnom hrobe.

<sup>19</sup> Viac k spomínaným prameňom pozri napr. Aristide SERRA, *Maria presso la Croce: solo l'Addolorata? Verso una rilettura dei contenuti di Giovanni 19,25-27*, Padova: Messaggero, 2011, s. 146-150.

<sup>20</sup> V Septuaginte sa pre postavenie „príbuzných“ používa rovnaké slovné spojenie ako používajú evanjelisti: ἀπὸ μακρόθεν.

<sup>21</sup> Porov. FITZMYER, *The Gospel according to Luke*, s. 1521; <https://doi.org/10.5040/9780300261653>; BROWN, *The Death of the Messiah*, s. 1028. Luz usudzuje, že text nijako nenaznačuje, ktorým smerom treba uvažovať. Porov. LUZ, *Matthew*, s. 572-573.

zdrojov.<sup>22</sup> Situácia, ako je opísaná v Jánovom evanjeliu, naznačuje, že v nej ide o viac než len detailný opis historickej skutočnosti. Ako už bolo vyššie spomenuté, autor evanjelia pozná tradíciu o prítomnosti žien pri ukrižovaní, avšak k viac menej známym ženám aj synoptikom, pridáva Ježišovu matku a hneď nato aj milovaného učeníka, na ktorých sa potom sústreďuje pozornosť úplne a aj teologické dôrazy tohto rozprávania sú iné než u ostatných evanjelistov. Hoci sa istý historický základ aj tejto scény nedá úplne vylúčiť, predsa len podľa môjho názoru ak tomu tak naozaj bolo, zostáva najväčšou otázkou skutočnosť úplného mlčania synoptikov o prítomnosti Ježišovej matky a to nielen pri ukrižovaní, ale aj pri pochovaní, či objavení prázdneho hrobu. Nič o nej pri týchto udalostiach dokonca nehovorí ani evanjelista Lukáš, ktorý je ináč zvlášť pozorný k ženám a v ktorého verzii rozprávání o Ježišovom detstve v prvých dvoch kapitolách svojho evanjelia Márii, Ježišovej matke, venuje osobitnú pozornosť.

### Záver

Na základe analýzy a zhodnotenia rozprávání o prítomnosti Ježišovi blízkych osôb pri ukrižovaní v jednotlivých kanonických evanjeliách by sa dalo povedať nasledovné: Tradícia troch žien prítomných pri ukrižovaní so vzorom Mária Magdaléna, iná Mária a ďalšia žena sa pravdepodobne vytvorila ešte pred napísaním ktoréhokoľvek evanjelia a každý z evanjelistov ju transformoval do konkrétnej podoby podľa svojich potrieb. Skutočnosť, že Ján sa o tieto tri ženy nezaujíma osobitným spôsobom, by mohla naznačovať, že tradícia, ktorá ich umiestňuje zobdľač a po Ježišovej smrti, je staršia. Ján potom k trom známym ženám tradície pridáva svoj vlastný osobitný materiál, týkajúci sa Ježišovej matky a milovaného učeníka, a celú skupinu presúva do blízkosti kríža pred Ježišovou smrťou, čo umožní Ježišovi hovoriť s matkou a učeníkom. Je tiež možné, že Ježišova matka bola pripojená k skupine žien, aby uľahčila objavenie sa milovaného učeníka, tejto výnimočnej postave štvrtého evanjelia, na scéne pri kríži.<sup>23</sup> V Jánovom evanjeliu tak v tejto scéne kulminuje kľúčová udalosť Ježišovho života, kým u synoptikov ide skôr o prechodnú epizódu, prepájajúcu ukrižovanie s nasledujúcimi udalosťami. Napriek tomu, že prítomnosť Ježišovej matky a milovaného učeníka pri kríži nachádzame len v Jánovom evanjeliu, zobrazenie scény ukrižovania v kresťanskom vizuálnom umení sa v oveľa väčšej miere inšpiruje práve týmto rozprávaním. Hoci scéna prítomnosti Ježišovi blízkych osôb pri ukrižovaní tak, ako ju opisujú synoptici, napriek tomu, že je na nej zhoda u väčšiny evanjelistov, sa vo vizuálnom umení vyskytuje oveľa menej.

<sup>22</sup> Viac v BROWN, *The Death of the Messiah*, s. 1029.

<sup>23</sup> Porov. Jean ZUMSTEIN, *L'évangile selon saint Jean*, zv. 2, Genève: Labor et Fides, 2007, s. 248.

## LITERATÚRA

BOVON, François, *Luke: A Commentary on the Gospel according to Luke*, zv. 3, Minneapolis: Fortress Press, 2012.

BROWN, Raymond E., *The Gospel according to John: Introduction, Translation, and Notes*, zv. 2, Garden City: Doubleday, 1970. <https://doi.org/10.5040/9780300262025>.

BROWN, Raymond E., *The Death of the Messiah: From Gethsemane to the Grave: A Commentary on the Passion Narratives in the Four Gospels*, zv. 2, New York: Doubleday, 1994.

COLLINS, John J. – HENS-PIAZZA, Gina – REID, Barbara – SENIOR, Donald (eds.), *The Jerome Biblical Commentary for the Twenty-First Century*, London: T&T Clark, 2022.

DAVIES, William D. – ALLISON, Dale C., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, zv. 3, London: T&T Clark, 1997.

FITZMYER, Joseph A., *The Gospel according to Luke: Introduction, Translation, and Notes*, zv. 2, Garden City: Doubleday, 1985. <https://doi.org/10.5040/9780300261653>.

FRANCE, Richard T., *The Gospel of Matthew*, Grand Rapids: Eerdmans, 2007. <https://doi.org/10.5040/bci-000r>.

ILAN, Tal, „Notes on the Distribution of Jewish Women’s Names in Palestine in the Second Temple and Mishnaic Periods,” *Journal of Jewish Studies* 40 (1989): s. 186-200. <https://doi.org/10.18647/1472/JJS-1989>.

LUZ, Ulrich, *Matthew 21-28: A Commentary*, zv. 3, Minneapolis: Fortress Press, 2005.

MARCUS, Joel, *Mark: A New Translation with Introduction and Commentary*, zv. 2, New Haven: Yale University Press, 2009.

SERRA, Aristide, *Maria presso la Croce: solo l’Addolorata? Verso una rilettura dei contenuti di Giovanni 19,25-27*, Padova: Messaggero, 2011.

YARBRO COLLINS, Adela, *Mark: A Commentary*, Minneapolis: Fortress Press, 2007.

ZUMSTEIN, Jean, *L’évangile selon saint Jean*, zv. 2, Genève: Labor et Fides, 2007.

### SSL. Matúš Imrich

Piazza della Pilotta 35

00187 Roma

Taliansko

[matusimrich@gmail.com](mailto:matusimrich@gmail.com)